

INDIFERENTISMUL RELIGIOS – MALADIE A CONTEMPORANEITĂȚII

Încă dintru începuturile sale istorice persoana umană a fost tentată de ispita negării apartenenței sale dumnezeiești, ca și de cea a subminării condiției sale contingente și a nevoii necondiționate de Dumnezeu. Această realitate este ilustrată în chip sugestiv prin însăși paradigma căderii primilor oameni, asumarea angajamentului față de păcat inducându-i omului, devenit ireversibil muritor, un destin suferind și peregrinant pe acest pământ.

În continuitatea istorică regretabilă a acestei stări de fapt, omul aplatizat și neduhovnicesc al secolului al XXI-lea însumează practic însușirile unui om în mare parte fără Dumnezeu, un individ care nu este neapărat interesat de negarea existenței Acestuia, cât este mai degrabă indiferent, impasibil, intangibil și complet imun oricărei intervenții și prezențe a vreunui Reper Transcendent în viața sa, un adevărat produs al ideologiei ateiste și un prototip fidel al egoismului social. Nominalizarea acestui model uman prin apelativul de „individ” nu este una întâmplătoare și acest lucru pentru că definirea lui în calitatea de „ființă” ar însemna poate o denaturare regretabilă a simbolisticii și semnificației dialogale, eminentamente comunitare, a noțiunii de „ființă”. Omul nu este numai o faptură oarecare în univers, ci el reprezintă o ființă teologică prin excelență, în calitatea sa de chip al lui Dumnezeu, deținând o structură iconică deiformă la nivelul ontologiei sale celei mai adânci. În baza acestui dat ființial tainic, omul are chemarea de a se ridica deasupra oricărei alte ființe create și de a transfigura universul spre starea de desăvârșire veșnică în calitatea sa de microcosmos și „preot al întregii creații”. Înzestrarea sa de către Dumnezeu cu această demnitate înaltă se explică prin faptul că omul „reunește în existența sa ipostatică aspectele inteligibile și sensibile ale creației”, el deținând mandatarea harică „de a face această unitate tot mai desăvârșită [...]”¹. De aceea, „darul lui Dumnezeu făcut omului este atât misiune, cât și punere la încercare”², această identitate ereditar-iconică a ființialității sale deschizându-i-se în același timp acestuia și ca posibilitate de înveșnicire întru asemănarea cu Arhetipul Său veșnic.

---

¹ John MEYENDORFF, *Teologia Bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, colecția „Byzantium”, ediția a II-a, revizuită, traducere din limba engleză și cuvânt înainte de Pr. prof. univ. dr. Alexandru I. Stan, Editura Nemira, București, 2011, p. 210.

² John MEYENDORFF, *Teologia Bizantină...*, p. 210.

Omul, însă, în discursul istoriei, în special începând cu modernitatea anunțată de curentul iluminist, a schimbat total această paradigmă umană deiformă cu una desfigurată, obscurizată și caracterizată de o negare fățișă tocmai a acestui dat ființial dumnezeiesc care este chipul lui Dumnezeu în om. „Omul modern, creator, puternic și stăpân, omul lui Rousseau și al Iluminismului, sustras ordinii divine transcendente, după experimentarea propriilor sale forțe, a devenit un univers închis, un element însingurat. Și așa, treptat, [simțind] golul de sub el, a cunoscut neantul”³. Înclinat tot mai mult spre un materialism acaparant și stăpânit de dorința acerbă a cuceririi unei autonomii necondiționate în raport cu Dumnezeu, năzuință hrănită și de orgoliul naiv de a cunoaște absolut totul în raport cu lumea înconjurătoare, omul a fost sedus de reușitele unei științe autosuficiente și iluzionat de ideea că poate explica orice taină a universului prin experimente de tip matematic sau prin argumentele logicii discursive. „Omul modern, și-a găsit în știință calea cunoașterii desăvârșite, iar prin aplicația sa tehnică și-a găsit calea cuceririlor și stăpânirii universale. Atunci când el s-a eliberat de Creștinism și de orice filosofie «obscurantistă și retrogradă», a căutat în știință secretul existenței”⁴. Astfel, știința a devenit în scurt timp, „grație propagandei ateiste, un «dumnezeu» care nu poate fi supus îndoielii”⁵, ajungându-se la o încetățenire a nihilismului, ateismului și iraționalului în societatea modernă devalorizată, fenomene ale cărei reverberații dramatice le simțim cu toții și în zilele noastre.

Ateismul poate fi definit în linii mari ca o concepție filosofică centrată pe respingerea și negarea existenței oricărui factor divin (în cazul creștinismului – a lui Dumnezeu), ce s-a manifestat în mod pregnant începând cu secolul al XVIII-lea, adică odată cu mutațiile impuse în plan cognitiv de iluminismul raționalist. Ateismul a cunoscut de-a lungul vremii mai multe forme de expresie, cele mai reprezentative fiind cea raționalist-optimistă, cea care exprimă o încredere exacerbată de sine a omului și o ușurare teribilă resimțită de acesta la ideea inexistenței lui Dumnezeu – „Dumnezeu nu există, slavă Domnului!”⁶, și cea pesimist-nevrotică, acest tip aparținând unei psihologii tenebrice a durerii și tragismului, ea reflectând întocmai afirmația manifest a filosofului Friedrich Nietzsche – „Dumnezeu a fost asasinat! [...] Totul e pierdut, viața

---

³ Ernest BERNEA, *Criza lumii moderne*, Editura Predania, București, 2011, p. 54.

⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁵ Ieromonah Savatie BAȘTOVOI, *Pietrele vorbesc. Mic tratat despre predică*, Editura Cathisma, București, 2010, p. 107.

⁶ Nikolai BERDIAEV, *Adevăr și Revelație. Prolegomene la critica revelației*, traducere, note și postfață de Ilie Gyurcsik, Editura de Vest, Timișoara, 1993, p. 108.

nu mai are nici un sens pentru noi”⁷. Ambele tipologii antiteiste trădează o refrigerență maladică a mentalului unei umanități ignorante și secătuite de conștiința teo-logicității ontologiei sale. Însă, trebuie să facem aici precizarea că acest filon ateist nu apare în societatea modernă numai sub aspectele sale militante, ci el se infiltrează deopotrivă și sub aparența disimulată a indiferentismului religios, o mască mai mult sau mai puțin voalată a ateismului clasic ce se focalizează în jurul unei atitudini neutre de cvasi-echidistanță față de orice formă de religiozitate coerentă.

Indiferentismul religios se dezvăluie lumii actuale ca o fațetă mai puțin agresivă și mediatizată a mai amplului curent ateist, dar care se bucură de o răspândire și o popularitate cu mult mai mare în rândul maselor decât expresia sa militantă: „subtilitatea cu care se impune [astăzi] indiferentismul religios în lumea întreagă face din acest fenomen unul deosebit de periculos (deși nu vizibil), chiar și pentru cei care se mai consideră creștini”⁸. În mod cert „avem de-a face cu un neopăgânism ce idolatrizează cele mai diverse realități, de la bunurile materiale, la tehnică sau putere, cu un mod de viață care îl ignoră pe Dumnezeu”⁹ și Îl reduce cel mult la un factor existențial opțional. În ciuda notorietății sporite a ateismului opresiv, de tip iluminist, bazat pe hipertrofierea hegemonică a rațiunii umane autarhice, ateismul indiferent câștigă astăzi din ce în ce mai mult teren, revelându-se contemporaneității ca o nouă sursă de dialectică existențial-umană. Acest lucru îl sesizase filosoful rus Nikolai Berdiaev încă de la mijlocul secolului al XX-lea, atunci când afirma că „[...] ateismul a devenit mai complex și mai rafinat, nu se mai corelează, ca altădată, cu materialismul și cu pozitivismul elementar, cu credința optimistă într-un progres infinit și cu aceeași credință în rolul suveran al rațiunii. [...] Astăzi, această revoltă e asumată de forța irațională a vieții”¹⁰.

Ieromonahul Teofan Mada, mergând pe filiera concepției teologice a lui Hans Blumenberg, face o demarcație clară în lucrarea sa „Homo seculus – antropologia filosofică a religiei” între noțiunea de ateu, care în sens propriu este atribuită numai omului pornit în mod aprig împotriva lui Dumnezeu, revoltă izvorâtă dintr-un dezgust macabru și satanic față de orice formă de credință, și cea de indiferent religios, condiție care sugerează mai degrabă o pasivitate și o lamentare derizorie într-un profund dezinteres față de orice recurs la o religiozitate autentică.

---

⁷ Nikolai BERDIAEV, *Adevăr și Revelație...*, p. 108.

⁸ Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios. Indiferentismul religios, un destin implacabil al Bisericii sau o chemare la reînnoire?*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2007, p. 31.

⁹ *Ibidem*, p. 31.

¹⁰ Nikolai BERDIAEV, *Adevăr și Revelație...*, p. 105.

El conturează în termeni proprii această distincție susținând că „ateul respinge religia categoric și fundamental, în timp ce indiferentul rămâne «precaut» în fața ei. [...] La ateu se observă o tăgăduire absolută a lui Dumnezeu, în timp ce indiferentul religios manifestă numai o ignorare relativă într-un mod mai mult sau mai puțin tăcut. [...] La primul se remarcă o neparticipare la religiozitate, iar pentru ultimul este de ajuns îngăduința ei”¹¹. Legând fenomenul impasibilității religioase de substratul său ateist disimulat, autoarea Simona Ștefana Zetea se întreabă ușor retoric dacă nu cumva această apatie spirituală „este o consecință a ateismului și agnosticismului care au obosit să mai cultive polemica în raport cu credința?”¹² Realitatea curentă tinde să-i dea dreptate acesteia, chiar dacă cei mulți oameni care experimentează în propria existență inerția acestui pasivism sufletesc nu conștientizează în mod efectiv motivația îmbrățișării acestei condiții areligioase, sau nu-și pun vreodată problema concordanței viețuirii lor cu modelul evanghelic.

Indiferentismul religios apare ca fenomen distinct în apanajul istoric a aceleiași modernități de tristă amintire, „ca aporie a războaielor religioase ale Reformei și Contra-Reformei, pentru a se cristaliza teoretic-lumesc în «religia naturii», adică în «teologia seculară» a Iluminismului”¹³. Practic, apariția sa în plan social poate fi cumva sincronizată și corelată cu nașterea ateismului în societatea modernă, însă cu toate acestea indiferentismul religios rămâne doar o prezență izolată și discretă în acest secol XVIII, limitându-se la o arie restrânsă a intelectualității acelei epoci. Consacrarea sa pe scară largă s-a înregistrat abia spre sfârșitul veacului al XIX-lea, atunci când indiferentismul devine o realitate certă și o coordonată definitorie pentru societatea vremii, fiind ulterior marcată în mod decisiv de incidența nefastă a celui de-al doilea război mondial, dar și de apariția nihilismului¹⁴, o adevărată euristică a nonvalorii și a vidului spiritual.

Hrănită inconștient, poate, de filosofia deicidă nietzscheană și ruinată fiind de experiența absurdului prin stingerea lentă, dar sigură, a factorului duhovnicesc din om, ființa umană s-a trezit aruncată într-o dezordine socială seculară ce i-a anulat până la disoluție componenta ontologică a relaționării cu Transcendentul. Mergând pe acest traiect decadent, omul secolului al XX-lea a devenit în mod necondiționat, după cum frumos remarcă părintele Ioan Ică

---

¹¹ H. BLUMENBERG, *Die Legimität der Neuzeit*, Frankfurt, 1966, apud Ieromonah Teofan MADA, *Homo seculus. Antropologia filosofică a religiei*, Editura Agnos, Sibiu, 2008, p. 228.

¹² Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 21.

¹³ Ieromonah Teofan MADA, *Homo seculus...*, p. 228.

¹⁴ Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 23.

jr, o „simplă relicvă «epistemică» a unei ere intelectuale revoluate”¹⁵, cantonată fiind într-un proces de lichidare a trăirilor sale autentice, ca un revers al uciderii filosofice a „ideii” de Dumnezeu. Umanitatea modernă și-a adus astfel o contribuție definitorie la procesul privatizării credinței, în sensul golirii ei de sens și genuinitate, o realitate ce poate fi transliterată în termenii tendinței general-actuale „de construire a unei religiozități personale”¹⁶ desprinse de orice identitate veridic-eclenzială.

Este foarte greu de precizat ce este în esență indiferentismul religios, datorită complexității, ambiguității și varietății formelor expresive pe care această realitate existențială le comportă. În orice caz, ea nu ține de substratul ontologiei umane și nu există într-o stare pură, ci se prezintă mult mai curând ca un sentiment sau o atitudine subiectivă greu definibilă¹⁷. Din perspectivă subiectivă, putem spune că această pasivitate religioasă se prezintă ca o absență a frământărilor în materie de credință, ca o stare amorfă de apatie duhovnicească ce aplatizează năzuințele spirituale ale omului după Absolut, în timp ce „din punct de vedere obiectiv, caracteristica esențială a acestui fenomen pare a fi afirmarea irelevanței lui Dumnezeu și a religiozității pentru individ și societate”¹⁸.

Marele filosof și eseist român Petre Țuțea a văzut și el în indiferentismul religios un mijloc de înstrăinare de realitate a omului prin lichidarea spiritualității sale hristocentrice, afirmând că „indiferența religioasă înseamnă, prin absența realului, stingere sufletească, realul fiind religios în esență”¹⁹. În acest sens, indiferentismul se prezintă ca o stare de neutralitate spirituală vis a vis de orice expresie ipostatnică a religiosului ce nu îmbrățișează nici calea afirmării, nici pe cea a negării²⁰, ci adoptă postura complacerii în condiția aseptică a unei echidistanțe izvorâte fie din patologia unei apatii duhovnicești, fie dintr-un scepticism irelevant.

Așadar, indiferentismul religios nu se dezvăluie opticii contemporane ca o sinteză critică și coerentă a unui adânc proces de reflecție interioară pe care omul l-a finalizat în îmbrățișarea unilaterală a unei stări de pasivitate și neutralitate față de Dumnezeiesc, ci el se

---

¹⁵ Diac. Ioan I. ICĂ jr, „«Îndumnezeirea» omului, P. Nellas și conflictul antropologilor”, studiu introductiv la Panayotis NELLAS, *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, ediția a IV-a, traducere de diac. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2009, p. 7.

¹⁶ Pr. Prof. Dr. Isidor MĂRTINCĂ, „Prefață” la Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 7.

¹⁷ Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 22.

¹⁸ *Ibidem*, p. 22.

¹⁹ Petre ȚUȚEA, *Între Dumnezeu și neamul meu*, Arta grafică, București, 1992, apud Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 32.

²⁰ Petre ȚUȚEA, *Între Dumnezeu și neamul meu...*, p. 32.

exprimă mai mult ca un dezinteres acut față de credința înțeleasă ca element constitutiv uman, placiditate fie moștenită, fie mediată de inexistența unei educații religioase. În acest fel, „indiferentismul nu se impune ca o ideologie, ci ca o atmosferă copleșitoare, ca un mod de a fi și a gândi, așa încât acesta poate fi definit drept un fenomen de masă”²¹. Practic, în definitiv, consecințele grave ale acestei apatii spirituale nu afectează ființa umană atât la nivel conceptual, asemenea unui proces dezagreabil de îndoctrinare ideologică, cât mai ales la nivelul existențial concret, ceea ce face din această realitate una din provocările vitale ale Bisericii în contemporaneitate și o problemă greu abordabilă dintr-o perspectivă unilaterală.

Autor: Cristian Mihail Paraschiv

(teolog absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din București)

---

²¹ Simona Ștefana ZETEA, *Biserica/ Indiferentismul religios...*, p. 23.